

O P I N I Ó D ' A C T U A L I T A T

ACTITUDS SOCIALS I POLÍTIQUES PÚBLIQUES FAVORABLES AL CREIXEMENT

ACTITUDS SOCIALS I POLÍTIQUES PÚBLIQUES FAVORABLES AL CREIXEMENT

Durant els darrers quaranta-cinc anys, Espanya ha aconseguit incorporar-se al grup de països més desenvolupats del món. Aquesta consecució, que pocs països han assolit, s'ha fonamentat en una bona combinació d'actituds socials i de polítiques públiques. **El nostre model de competitivitat va ser l'adequat per accedir al grup de països més avançats. Ara el repte és mantenir-nos en aquest grup de privilegi.** Sabem quines han estat les conductes i les polítiques que ens han permès donar el salt endavant, però no n'estem tan segurs de les que ens permetran sostenir el creixement a llarg termini. No existeixen fórmules magistrals. El que sí sabem és que les actituds i les polítiques del passat estan perdent efectivitat.

EL MODEL TRADICIONAL DE COMPETITIVITAT DE L'ECONOMIA ESPANYOLA

El creixement de l'economia espanyola de les darreres dècades es recolzava en els factors més tradicionals de la competitivitat: costos i preus més baixos que els dels països amb els quals competíem, en un escenari en què el canvi tecnològic no era tan intens. L'èxit d'aquest model comptava amb l'aliança de les dues màximes expressions de la sobirania econòmica: les fronteres i la moneda. La intensa intervenció de l'Estat per afavorir la indústria es materialitzava en unes polítiques comercials, monetàries i de tipus de canvi que impulsaven el creixement i permetien superar les crisis.

Avui les fonts de creixement del nostre model de competitivitat antic s'estan exhaurint. Els nostres costos i preus s'assemblen als dels nostres competidors. Ja no disposem d'autonomia en la política comercial, monetària o de tipus de canvi. Hem de fer front als riscos inherents als països més avançats: la pèrdua d'algunes de les fonts tradicionals d'ocupació, riquesa i benestar a la indústria i als serveis.

Com a conseqüència de tot això, malgrat que en els darrers anys hem crescut i hem creat més ocupació que la resta dels països europeus, les exportacions espanyoles sembla que han perdut dinamisme; la productivitat necessita un nou impuls, i es genera poca ocupació estable. Els països més avançats estem vivint un

procés de creixent fragmentació de la producció industrial i de la prestació de serveis avançats arreu dels cinc continents. N'és un clar exemple la ciutat de Bangalore, a l'Índia, on ja treballen més persones en la producció de béns i serveis informàtics que al Silicon Valley. **Amb la globalització, viurem en els propers anys una transformació profunda en la localització de les empreses al món i en l'especialització de les regions i ciutats.**

NOUS FACTORS DE COMPETITIVITAT

En aquest inici del segle XXI, estem assistint a canvis d'una gran importància social i econòmica. De nou, ens trobem davant una intensa reducció de les barreres al comerç i a la inversió internacional dins la nova Unió Europea. La globalització permet a una sèrie de països, que fins ara havien romàs al marge de l'economia mundial, emergir com a nous competidors. A més, estem vivint una quarta revolució tecnològica tan transformadora com les altres tres revolucions anteriors: la del carbó, la de l'electricitat i la del petroli.

Espanya té l'oportunitat de participar des del seu inici en la revolució de les tecnologies de la informació i el coneixement (TIC), la qual cosa no havia succeït en les tres revolucions anteriors. Per fer-ho, cal que el país assoleixi un nou model de competitivitat més complex que l'anterior.

Sense deixar de ser sensibles a l'efecte de les deslocalitzacions sobre els treballadors directament afectats, el tancament d'algunes plantes de producció són decisions puntuals d'algunes empreses. No són el reflex d'un procés de desindustrialització, sinó més aviat són la conseqüència de la pròpia dinàmica de progrés col·lectiu. Disposem d'un teixit productiu i d'un capital humà que continua sent un actiu per a les empreses existents i un factor d'atracció per a les que desitgen emprendre nous projectes d'inversió a Espanya.

En el nou model, les conductes socials i les polítiques públiques que afavoreixen el creixement poden ser menys visibles, però no menys importants que en el nostre model tradicional de competitivitat.

NOVES ACTITUDS SOCIALS I POLÍTIQUES PÚBLIQUES A FI DE SOSTENIR EL CREIXEMENT I AFRONTAR EL REpte DE LA GLOBALITZACIÓ

En l'etapa històrica que s'apropa, dues forces impulsen el creixement dels països. Una prové de la mateixa empresa, del teixit productiu existent i de la seva capacitat de desenvolupar-se i afavorir l'aparició de noves iniciatives empresarials. L'altra se situa en el marc de les polítiques que impulsen les administracions públiques i les institucions socials.

Des del Cercle d'Economia creiem que el nostre país continuarà augmentant el seu benestar social si assumim col·lectivament els compromisos següents en l'àmbit de les actituds i les polítiques que faciliten el trànsit cap al nou model de competitivitat:

- Compromís social amb la innovació organitzativa
- Impuls públic i privat de noves iniciatives empresarials
- Acord social per tal de fer més flexible i menys precari el mercat laboral
- Polítiques que amortegin els costos socials de les transformacions productives
- Reconeixement del pluralisme econòmic i foment d'una concepció multipolar de l'Estat
- Política d'infraestructures que fomenti el dinamisme empresarial
- Política d'educació que reconegui l'esforç, faci aflorar l'enginy de l'interior i atregui el talent de l'exterior
- Compromís empresarial i públic amb la recerca

COMPROMÍS SOCIAL AMB LA INNOVACIÓ ORGANITZATIVA

En el nou model de competitivitat, els països més dinàmics són els que tenen empreses capaces d'emprendre contínuament innovacions organitzatives. Es tracta d'empreses que milloren contínuament la tecnologia que utilitzen en les seves organitzacions, la qualitat dels productes, les habilitats i la implicació dels recursos humans i l'arquitectura de la seva organització.

En alguns sectors, les empreses espanyoles només es podran incorporar a aquesta dinàmica d'innovació organitzativa contínua si assoleixen una dimensió mínima, més gran que la que tenien quan només competien en el mercat estrictament nacional. De vegades, la seva estructura familiar en pot dificultar el procés de creixement a causa de la tradicional política familiar de control accionarial i gerencial.

En aquest àmbit, les polítiques fiscals, financeres i de competència haurien d'afavorir els processos de fusions i adquisicions en aquells sectors més oberts a la competència internacional en què la grandària sigui important. És una bona notícia que en aquest any 2004 hagi entrat en vigor el nou Estatut de la "societat europea" que simplifica la normativa a què estan subjectes les grans multinacionals. Tanmateix, encara resta pendent d'aprovació la directiva que ha de facilitar la creació de petites multinacionals europees que no assoleixen la dimensió suficient com per acollir-se a l'Estatut de "societat europea".

L'impuls d'aquesta nova normativa sobre fusions transfrontereres cal que sigui una prioritat per a les nostres autoritats. Les multinacionals espanyoles que aposten pel seu desenvolupament als països membres de la Unió Europea necessiten aquest nou marc més favorable per emprendre processos ambiciosos de fusions i d'adquisicions.

IMPULS PÚBLIC I PRIVAT DE NOVES INICIATIVES EMPRESARIALS

El creixement econòmic es troba estretament vinculat a l'activitat emprendedora. El naixement continu de noves iniciatives empresarials és un factor clau de modernització. Aquesta continua sent una assignatura pendent a Espanya. Les noves tecnologies de la informació i de la comunicació ofereixen nombroses oportunitats, però encara tenim molt poca "nova economia". **El ritme de creació i, especialment, de desenvolupament de les noves iniciatives empresarials és massa lent per garantir la renovació del teixit productiu del país.**

L'impuls a la creació d'empreses passa pel desenvolupament d'una cultura de l'experimentació que fomenti la tolerància al fracàs i animi els emprendors a aprendre de l'experiència. Els èxits empresarials només sorgeixen en un entorn en què es donin multitud d'iniciatives, de les quals la majoria descartades. Quant més gran és la possibilitat d'experimentació, més empreses es creen i més ràpidament es desenvolupen.

El procés, iniciat a Espanya en els darrers anys, de reducció de tràmits administratius, facilita la creació de noves empreses. També destaquen les millores tributàries, doncs s'han disminuït les càrregues i s'han fet més flexibles les figures impositives i les cotitzacions per als nous emprendors.

Tanmateix, les polítiques i programes d'ajuda, com ara els parcs tecnològics i els viviers d'empreses, no sempre han estat capaços de dur a terme la funció de suport que se'ls suposa. Tenint en compte l'enorme taxa de mortalitat de les noves iniciatives empresarials, és molt important aconseguir superar les dificultats amb les quals es troben les empreses de nova creació.

El capital-risc continua tenint un paper molt reduït en la selecció i impuls de l'activitat emprenedora. En aquest terreny, el sistema financer –i en especial les caixes d'estalvi– comença a jugar un paper clau finançant el capital-desenvolupament. També els governs estan exercint un incipient paper de suport i impuls al naixement i desenvolupament de projectes empresarials.

De manera complementària al teixit productiu existent, hem d'apostar col·lectivament per unes quantes activitats que ja tenen una sòlida posició exportadora i de generació d'ocupació i, alhora, optar per d'altres d'alt valor afegit en les quals ja es donen els factors bàsics per al seu creixement, com podrien ser, per exemple, la biomedicina i la informàtica. Les regions i ciutats que millor s'han posicionat en els darrers anys han apostat per projectes comuns en què s'ha compromès el conjunt de la ciutadania. Aquestes polítiques no tenen perquè incorporar cap dels elements negatius de l'intervencionisme industrial del passat.

ACORD SOCIAL PER TAL DE FER MÉS FLEXIBLE I MENYS PRECARI EL MERCAT LABORAL

El nou model de competitivitat comporta una volatilitat més gran de l'activitat productiva, requereix inversions més grans en capital humà i, a la vegada, més flexibilitat en l'organització del treball.

El marc laboral actual ha creat un mercat de treball dual en el qual el pes de la precarietat recau sobre més d'un terç dels treballadors. La inestabilitat en l'ocupació no només és costosa socialment per a les famílies afectades, sinó que a més impedeix l'acumulació d'experiència de les persones, limita el seu potencial productiu, redueix la seva motivació i desincentiva la formació continuada.

La nostra normativa laboral crea una falsa sensació d'igualtat i de sensibilitat social. Són clarament excessives tant la rigidesa d'algunes plantilles com la temporalitat d'altres. **Cal articular mecanismes innovadors de cotització social i contractació que frenin la temporalitat, assegurin una més gran participació laboral de les persones en edat de treballar –en especial, dones, joves i persones grans– i alhora afavoreixin els processos d'ajust indispensables en algunes empreses.**

D'altra banda, tal com indicàvem a la nostra Opinió d'Actualitat *La immigració: factor de desenvolupament econòmic i repte a la cohesió social*, els països i ciutats més dinàmics i innovadors són territoris d'immigració. Per tant, hem de fixar polítiques de contingents realistes que permetin incorporar professionals de l'exterior amb talent i treballadors amb habilitats relativament escasses a Espanya.

Caldrà l'enteniment entre governs, patronals i sindicats per assolir acords en matèria laboral en el marc de la negociació col·lectiva. Una negociació que ha de combinar, en la mesura adequada, centralització i descentralització, de manera que els criteris bàsics de la negociació poden ser fixats per les centrals sindicals i les confederacions de patronals; però, alhora, cal que hi hagi un marge d'autonomia elevat perquè els sindicats i les patronals territorials, o directament les direccions i els comitès de les empreses, ajustin molts aspectes pel que fa a salaris, organització del treball i estructura d'incentius, a les particularitats dels diferents territoris i empreses.

POLÍTIQUES QUE AMORTEIXIN ELS COSTOS SOCIALS DE LES TRANSFORMACIONS PRODUCTIVES

Els processos de modernització dels teixits productius comporten costos socials. Per això, són **necessaris mecanismes de compensació que redueixin les conseqüències negatives dels canvis inevitables.**

Cal reforçar les polítiques públiques i privades de recol·locació, als costos de la qual no pot ser indiferent la societat en el seu conjunt, perquè ens trobem davant un fenomen que va més enllà de la capacitat i la voluntat d'empreses o sectors d'activitat.

Les regulacions i polítiques que dificulten o bloquegen els processos de reestructuració empresarial acaben inhibint la creació i el desenvolupament de les iniciatives empresarials que han de substituir a les ja obsoletes.

Els fons europeus de cohesió haurien de contemplar recursos per a les regions i les indústries que hauran d'afrontar severs processos de deslocalització. La Unió Europea ha de redirigir els seus esforços financers cap a polítiques de suport al reajust productiu i a la recol·locació de treballadors. Les nostres administracions han de recolzar decididament, en el si de la Unió Europea, aquesta nova orientació de les polítiques europees.

RECONeixEMENT DEL PLURALISME ECONÒMIC I FOMENT D'UNA CONCEPCIÓ MULTIPOLAR DE L'ESTAT

Segons indicàvem a la nostra Opinió d'Actualitat *El paper de l'Estat en el manteniment de l'equilibri econòmic territorial a Espanya*, **el reconeixement del pluralisme econòmic i el foment de l'equilibri econòmic territorial són imprescindibles en el nou model de competitivitat.**

El manteniment d'un sistema multipolar origina indubtables avantatges econòmics per a tothom. La sana competència entre iniciatives econòmiques i socials de múltiples pols d'activitat produeix un major potencial innovador i un creixement conjunt més gran. Aquesta concepció multipolar s'ha de veure reflectida, sobretot, en les polítiques d'infraestructures, educació i recerca. Aquestes tres polítiques adquireixen una rellevància singular en el nou model de competitivitat.

POLÍTICA D'INFRAESTRUCTURES QUE FOMENTI EL DINAMISME EMPRESARIAL

Les infraestructures són un factor d'equilibri territorial però són, també, un factor essencial per al desenvolupament dels pols econòmics més dinàmics i competitius. Sense una dotació d'infraestructures suficient es debilita el creixement de les regions més avançades, la qual cosa resulta perjudicial per al conjunt de l'economia. Per tant, la política d'infraestructures s'ha de contemplar, així mateix, com una política de creixement i no només com una política d'equilibri regional.

A l'Opinió d'Actualitat “*El paper de l'Estat en el manteniment de l'equilibri econòmic territorial a Espanya*”, proposem que les polítiques d'infraestructures s'ajustin als criteris següents:

1. El disseny de les noves xarxes d'infraestructures de transports i comunicacions ha de respondre a un criteri de capil·laritat que permeti connectar de manera directa els diferents pols i mercats interiors, entre ells i amb els mercats europeus.
2. L'ordenació del transport aeri no es pot orientar, com succeeix ara, a la consolidació d'un únic macroaeroport i repetir en aquest àmbit els errors del model radial dels ferrocarrils i les carreteres.
3. Cal aconseguir una gestió més coordinada dels diferents mitjans de transport: per carretera, ferrocarril, aeri i marítim.

POLÍTICA D'EDUCACIÓ QUE RECONEGUI L'ESFORÇ, FACI AFLORAR L'ENGINY DE L'INTERIOR I ATREGUI EL TALENT DE L'EXTERIOR

En l'origen del desenvolupament dels països més avançats es troben fortes inversions en educació: és la garantia del bon funcionament de la democràcia, i és una inversió que té una rendibilitat elevada. La inversió en educació

fomenta l'equilibri entre regions i, alhora, afavoreix la convergència amb els països més desenvolupats. El sistema educatiu espanyol pateix greus problemes en l'ensenyament secundari i universitari, nivells educatius als quals els països que ens han de servir de referència atorguen una atenció especial.

És especialment preocupant la situació de l'ensenyament secundari: dos de cada cinc alumnes dels instituts públics d'ensenyament secundari no es graduen; i la proporció de treballadors espanyols que han completat estudis secundaris no obligatoris és molt inferior a la que es dona a la resta de països desenvolupats. El nombre d'estudiants que acaben els estudis secundaris és clarament insuficient.

El problema no es limita a la manca de recursos econòmics, l'augment dels quals s'hauria d'aplicar, per exemple, a les beques de dedicació a l'estudi que permeten als més capacitats posposar la seva entrada al mercat laboral. A més, hi ha greus mancances d'organització que dificulten el bon funcionament del sistema. Cal dotar d'estabilitat normativa el sistema educatiu espanyol, que no pot continuar patint un canvi en la llei de bases cada cinc anys. A més, cal professionalitzar els equips directius dels instituts d'ensenyament secundari.

Pel que fa a l'educació universitària, el problema no és la quantitat d'estudiants que acaben, sinó la qualitat dels estudis. **La qualitat de l'ensenyament no s'imposa. La qualitat passa per crear un entorn que premiï el treball i l'esforç personal dels alumnes i aconsegueixi comprometre els professors en un nou projecte col·lectiu de formació integral de les persones.** L'èxit en la modernització de les institucions educatives s'ha de mesurar pel grau d'exigència i rigor dels seus professionals, i per la capacitat d'atreure talent de l'exterior, ja siguin alumnes o professors. El sistema de contractació i avaluació dels professionals universitaris ha d'afavorir la mobilitat i reconèixer els resultats.

Per tant, la reforma organitzativa a les nostres universitats davant la creació de l'Espai Universitari Europeu és, com ho van ser en el seu moment en altres àmbits el mercat interior i l'euro, una oportunitat –que no hauríem de desaproveitar– per canalitzar les ànsies d'innovació organitzativa de la major part dels professionals universitaris. En aquest procés, les universitats han de definir els seus objectius, apostar per estructures directives estables i professionals i retre comptes dels resultats.

Espanya està en condicions d'oferir uns serveis d'educació superior de qualitat i prestigi amb capacitat d'atracció internacional, tal com ho estan fent algunes escoles de negocis. En alguns àmbits, com ara les enginyeries, la medicina o l'economia, entre d'altres, ja disposem de centres i personal docent i investigador de reconegut prestigi internacional.

COMPROMÍS EMPRESARIAL I PÚBLIC AMB LA RECERCA

Els països avançats que han sabut mantenir el seu creixement a llarg termini no han deixat d'invertir en recerca a fi de situar-se a la frontera del coneixement. **Malgrat la significativa, tot i que encara modesta, millora en la trajectòria de recerca del país, el nostre sistema de recerca pateix dues deficiències importants: la despesa privada en recerca a les nostres empreses és insuficient, i la despesa pública està mal orientada.**

La millor manera de fomentar la R+D privada és mitjançant deduccions fiscals, crèdits i avals. Les reformes de la fiscalitat empresarial dels darrers anys a Espanya han anat en la direcció correcta. Només les empreses capaces de generar riquesa obtenen deduccions fiscals. D'aquesta manera s'evita l'oportunisme de la captació de subvencions o la utilització de recursos destinats a R+D per ajudar les empreses en crisi.

Ara bé, les deduccions només són una política adequada de foment de la R+D privada quan els governs estableixen criteris estables per a la seva aplicació. A Espanya no és així. Per això, l'Administració ha de garantir l'estabilitat legal necessària perquè les empreses contemplin les seves inversions en recerca a llarg termini.

D'altra banda, a Espanya l'assignació de la despesa pública en R+D utilitza mecanismes obsolets. El procés d'assignació es fonamenta en el control de si els projectes de recerca s'ajusten a detallats plans preestablerts. El sistema no avalua els resultats de la recerca, la qual cosa no afavoreix la confiança indispensable entre l'investigador i el seu finançador.

Per això, l'ampliació de la despesa pública en recerca ha d'anar acompanyada d'una reforma del procés d'assignació de recursos. Els plans d'investigació han d'establir les prioritats de finançament per grans línies de treball, i deixar que els investigadors facin les propostes concretes de treball des de la base del sistema. El treball en xarxa de centres de recerca d'excel·lència situats arreu del territori i estretament vinculats a les universitats és, sens dubte, un capital molt valuós per a la creativitat, el dinamisme investigador i la iniciativa empresarial.

Als països més avançats, els investigadors es financen en part a través de les aportacions de les fundacions privades i de les empreses, i també a través d'organismes públics de finançament independents del poder polític. L'experiència d'aquests països indica que el rigor científic, la rellevància social dels esforços en recerca i l'aplicabilitat del coneixement han de ser els criteris determinants en

l'assignació tant de recursos públics com privats. A Europa necessitem agències d'assignació de la inversió pública en recerca independents de les conjuntures polítiques i, a la vegada, capaces d'aïllar-se dels interessos corporatius dels investigadors.

CONCLUSIONS

Espanya es troba en trànsit cap a un nou model de competitivitat, diferent del model que ens ha permès completar amb èxit una llarga primera etapa de creixement econòmic. Afrontem el repte de sostenir el creixement econòmic a llarg termini i de continuar millorant el nostre benestar social. **En aquest trànsit cap a un nou model de competitivitat, les actituds socials i les polítiques públiques han de ser més favorables al creixement.** El país requereix una nova política industrial i de serveis avançats que, allunyada del proteccionisme del passat, impulsi mesures sectorials i transversals que millorin el teixit productiu del país.

El disseny i articulació d'aquestes mesures requereix un alt grau de compromís i confiança mútua entre les administracions públiques, les empreses, els sindicats i la societat en el seu conjunt. Les institucions socials han de proveir el capital social que, juntament amb el capital físic, humà i tecnològic, permeti la contínua renovació del teixit productiu existent i la formació de nous nuclis d'activitat. D'aquesta manera, enfortirem la nostra capacitat competitiva i serem capaços d'aprofitar les múltiples oportunitats que ens ofereix el procés de globalització.